

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas projektas
Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001
„Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“

VIDURINIO UGDYMO KARAIMŲ TIKYBOS BENDROSIOS PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO REKOMENDACIJŲ PROJEKTAS

Įgyvendinimo rekomendacijų projektą rengė:

dr. Karina Firkavičiūtė

Turinys

1. Karaimų tikybos naujo turinio mokymo rekomendacijos.....	2
2. Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai.	2
2.1. Ilgalaikio plano III gimnazijos klasei pavyzdys.....	2
2.2. Veiklų palnavimas. III-IV gimnazijos klasės.....	2
2.3. Tarpdalykinių temų įgyvendinimo galimybės.....	4
2.3. Tarpdalykinė mokomųjų dalykų/programų integracija.....	5
3. Skaitmeninės mokymo priemonės, skirtos BP įgyvendinti.....	7
4. Literatūros ir šaltinių sąrašas.....	10
5. Užduočių ar mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai.	13
5.1. III -IV gimnazijos klasės.....	13

1. Karaimų tikybos naujo turinio mokymo rekomendacijos.

Naujoji karaimų tikybos programa remiasi šiais pagrindiniais 'ramsčiais', be kurių šio dalyko neįmanoma suprasti ir įsisavinti, tai karaimų istorijos pažinimas, bendras religijos supratimas ir pasirengimas liturgijai.

Tie patys ramsčiai galiojo ir ankstesniais metais parengtai programai, tačiau ji pagal tuometinius reikalavimus buvo žymiai bendresnio pobūdžio. Naujoji programa yra detalesnė, konkretesnė ir orientuota ne į žinias, o į kompetencijas.

Kadangi naujojoje programoje yra daugiau konkretikos, gan detalai nusakytas pamokų turinys atskiroms klasėms, o taip pat ir siektinos kompetencijos, be to, jos visa struktūra yra kitokia, šią naująją programą reikėtų traktuoti visą kaip naują, o ne ieškoti ankstesnės papildymų. Be jokios abejonės, naujosios programos turinys ir struktūra nepaneigia ankstesnės programos aprašymų. Tačiau tai yra du skirtingi 'opusai', skirti tam pačiam tikslui pasiekti. Norint ankstesniąją programą galima pasitelkti kaip papildomą metodinę ar informacinę medžiagą naujajai aiškintis ar dėstyti.

2. Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai.

2.1. Ilgalaikio plano III gimnazijos klasei pavyzdys

EIL. NR.	MOKYMO SI SRITIS	NUMATOMOS VALANDOS
1.	Ko mokysimės šiais metais? Mokiniai supažindinami su judėjų tikybos programa, 1 klasės mokymosi turiniu, pasiekimų vertinimo ir įsivertinimo kriterijais.	1
2.	Šventojo Rašto (ST) pažinimas.	8-9
3.	Tikėjimo turinio pažinimas..	8
4.	Bendruomenė ir liturgija.	8
5.	Moralė ir etika.	8-9
6.	Ko išmokau per šiuos metus? Refleksija ir įsivertinimas	1
	Viso:	35

2.2. Veiklų planavimas. III-IV gimnazijos klasės

Pasiekimų sritis *A Šventojo Rašto (ST) pažinimas*

Pasiekimas *A1 Atpažįsta Šventojo Rašto (ST) sandarą.*

Turinys	Rekomenduojama veikla
Tęsiami pažintis su ST knygų turiniu visose dalyse, analizuojami laisvai pasirinkti tekstai ir minčių dėstymo būdai juose. Siekiama jų pavyzdžiu kurti savus pasakojimus (raštu ir	- Parengti kelis savus pasakojimus laisvomis temomis, bet laikantis vienos ar kitos ST dalies minčių dėstymo ypatumų

<p>žodžiu). Analizuojamos netiesioginės Biblijos tekstų prasmės, ieškoma jų paralelių su šiandienos gyvenimu. Skaitomi pilni Dekalogo tekstai kaip koncentruotos išminties šaltiniai, siekiant juos iššifruoti kaip pranešimus ir lyginti juos su modernios visuomenės transliuojamais pranešimais apie elgesį, moralę, žmonių tarpusavio santykius ir siekį suprasti Dievą.</p>	<p>- išsirinkti patinkančius tekstus, pasakojimams iš bet kurios ST dalies, juos pristatyti viešai, diskutuoti, kodėl ir kas patinka</p>
--	--

Pasiekimų sritis *B Tikėjimo turinio pažinimas*

Pasiekimas *B1 Analizuoja karaimų tautos ir tikėjimo santykį*

Turinys	Rekomenduojama veikla
<p>Analizuojamas ir reflektuojamas karaimų tikėjimo santykis su judaizmu ir islamu (per ST tekstus, per mokslines ir istorines publikacijas, jas randant internete (pvz. autoriai Dan Shapira, Michail Kizilov, Jurgita Šiaučiūnaitė-Verbickienė, kt.), analizuojamas asmeninis santykis su karaimų tautos ir tikėjimo istorija. Reflektuojamas garso ir muzikos santykis pamaldose – kaip maldos, Dievo išraiškos forma? Nagrinėjamos Dievo apraiškos formos pranašams, ypatingą dėmesį skiriant Mozei. Diskutuojama tikėjimo realizavimo klausimais per Dievo siunčiamus ženklus – palyginamas ankstesnis ir dabartinis patyrimas.</p>	<p>Susipažinti su minėtų autorių darbais – keli mokiniai skaito vieno autoriaus, kiti – kito autoriaus darbus, susitikę surengia diskusiją ir palygina įvairių autorių teiginius; formuoja savo nuomonę, vardina argumentus.</p>

Pasiekimų sritis *C Bendruomenė ir liturgija*

Pasiekimas *C3 Gerbia maldos namų šventumą.*

Turinys	Rekomenduojama veikla
<p>Apžvelgiama religinių progų visuma per visus ciklus, svarstoma, kaip tai įtakoja (gali įtakoti) mano gyvenimą. Tęsiama pažintis su paraliturginiu giedojimu (integracija su muzikos dalyku, galimas palyginimas su krikščioniškomis namų giesmėmis) – mokomasi mintinai vienos pasirinktos paraliturginės giesmės (žodžiai ir melodija). Diskutuojama apie maldos patirtis asmeninėje ir bendruomeninėje maldoje. Apmąstoma kenesa kaip šventovė, ypač per potencialios galimybės joje rengti ne religinius renginius</p>	<p>- Projektas lyčių lygybės ir vyro/moters rolių tradicinėje karaimiškoje šeimoje klausimais. Kaip tas atsispindi maldų patirtyse? - paraliturginių giesmių tekstų analizė randant jose religinių ir nereliginių motyvų proporcijas; mokymasis giedoti - diskusija su kviestiniu prelegentu apie krikščioniškas neliturgines giesmes.</p>

prizmę, per galimybę (poreikį?) pamaldose ir interjere naudoti skaitmenines priemones (kokias? kaip?), reikalavimas vyrams ir moterims melstis atskirai (palyginamos maldos ir įprasto bendravimo visuomenėje patirtys).	
--	--

Pasiekimų sritis *D Moralė/etika - žmogus ir pasaulis*

Pasiekimas *DI Tampa socialiai atsakingu šeimoje ir bendruomenėje*

Turinys	Rekomenduojama veikla
Diskutuojama klausimais ką norėčiau nuveikti bendruomenės labui? Ar ir kokią matau savo rolę bendruomenėje? Aptariami bendrystės keliai: ekumenizmas ir tarpreliginis dialogas, svarstomos temos kaip šis dialogas gali padėti karaimų tikėjimui išlikti ir būti praktikuojamam. Diskutuojama ekumenizmo ir tarpreliginio dialogo klausimais.	<ul style="list-style-type: none"> - Diskusija ar projektas klasės ribose kviečiant kartu dalyvauti karaimų bendruomenės atstovus - Diskusija ir/ar projektas kartu su kitų tikybių mokiniais ir/ar išpažinėjais. - Analitinė, parengta diskusija ir/ar projektas apie globalizacijos bei skaitmenizavimo keliamus iššūkius, akcentuojant jų pozityvias savybes santykyje su karaimų tikėjimu ir tikėjimu apskritai.

2.3. Tarpdalykinių temų įgyvendinimo galimybės

Tarpdalykinė tema	Tarpdalykinių temų įgyvendinimo galimybės
1. Gimtoji kalba	<p>Karaimų tikybos ir gimtosios kalbos integracija yra pastovi ir nuolatinė visose klasėse.</p> <p>Visas mokymosi turinys yra skirtas bibliinių ir liturginių tekstų, istorijos, bendruomenės gyvenimo, asmeninio santykio su Dievu pažinimui, suvokimui, interpretacijai. Kompetencijų ugdymo siekiama įvairiais būdais, kiekvienas jų visose III-IV gimnazijos klasėse kiekvienoje pamokoje yra kartu ir gimtosios kalbos ugdymas. Mokiniai klauso ar skaito tekstus, reiškia savo nuomonę, diskutuoja, mokosi maldų. Iš jų reikalaujama laikytis kalbos normų, kai jie pasakoja, interpretuoja, komunikuoja, rašo ir taiko kitas kalbos raiškos formas.</p> <p>Atskiras dėmesys skiriamas mokymosi turinyje numatytiems sąvokoms, jų supratimui, deramam pritaikymui konkrečiam mokymosi turinio kontekstui.</p>
2. Etninė kultūra	
2.1. Tradicijos ir papročiai	<p>Mokiniai skatinami prisiminti ankstesnių klasių mokymosi turinį, ypač susijusį su konkrečiomis religinėmis šventėmis ir šeimos papročiais ir reflektuoti tas žinias platesniame kontekste, suvokiant jas šiandienos pasaulio kasdienybėje, svarstant apie tradicijas vyrams ir moterims</p>

	<p>tradiciškai melstis atskirai, tokių tradicijų šaknis ir paprotinio paveldo galimybes moderniam pasaulyje (III klasė), taip pat apie religinio ciklo visumą per metus, gyvensenos prisitaikymą kasdienybėje (IV klasė). Siūlytina reflektuoti šiomis temomis diskusijų ar rašinių forma, taip pat susitinkant su karaimų bendruomenės religiniais lyderiais, patirties sukaupusiais žmonėmis, galbūt parengiant ir įrašant kelis diskusinius podkastus, kurie pristatytų temas ir pateiktų kelias galimas nuomones, įvairių tos šiandienos supratimą santykyje su tradicija ir papročiais.</p>
2.2. Etnografiniai regionai	
3. Kultūros paveldas	<p>Viduriniame ugdyme dėmesys kreipiamas muzikos ir žodžio santykiui, kaip kultūros paveldo fenomenai, turinčiam gilią šaknis (III-IV klasės). Atskirai domimasi paraliturginiu giedojimu (IV klasė), kuris gyvai nebefunkcionuoja, bet kažkada buvo svarbi karaimų kultūrinio gyvenimo sudėtinė dalis, dabar išlikusi tik raštu (tekstai) ir kai kuriuose įrašuose. Taip pat gilinamasi į kenesos kaip šventovės supratimą (III-IV klasės), kuris ateina per kultūros paveldo nuostatas – tiek pabrėžiant nematerialųjį paveldą (pastatas), tiek kultūrinį ir paprotinį pastato naudojimo interpretavimą. Siūloma klausytis giesmių, diskutuoti apie muzikos skambėjimo religinėje erdvėje supratimą, pvz. lyginant su krikščioniškąja tradicija, mėginti suvokti ir argumentuoti griežtą tradicinį supratimą, kas ir kaip gali vykti šventovėje, bei šiandienos, ypač jaunimo poreikius, įpročius.</p>
4. Kultūros raida	
5. Kultūrų įvairovė, daugiakalbystė	<p>Viduriniame ugdyme siūloma koncentruotis į įvairių aspektų tarpkultūrinį ir tarpreliginį lyginimą, siekiant išugdyti gebėjimą atpažinti ir suvokti kitas kultūras kaip tam tikrus įdomius ir svarbius ženklus, kurie atspindi kitų kultūrų ypatybes. Šitaip taip pat ugdomas ir tarpkultūrinis bei ekumeninis dialogas. Bet kuriuo atveju, svarbus visur yra dialogo aspektas. Įdomiausia sritis susipažinimui ir skirtumų bei ypatybių suvokimui yra karaizmo santykio su krikščionybės, judaizmo, islamo sistemomis analizė (III-IV klasės). Siūlytina apsilankyti tų kitų tikėjimų šventovėse, būtinai susitikti su tikinčiaisiais, galbūt dvasininkais, kad aiškinimai apie kitų tikėjimų tiesas būtų išgirsti iš pirmų lūpų. Čia būtų svarbesnis tikras patyrimas, ne vien abstrahuotos literatūros skaitymas. Taip pat siūlytina parengti grupių projektus ar referatus, įtraukiant rastas patirtis, filmuotą, fotografuotą medžiagą.</p>

2.3. Tarpdalykinė mokomųjų dalykų/programų integracija

MOKYMOSI TURINIO SRITIS	INTEGRAVIMO SU KITAIŠ DALYKAIS GALIMYBĖS
34.1. - 35.1	

<p>Šventojo Rašto (ST) pažinimo mokymosi turinys. Tęsiama pažintis su ST knygų visų dalių turiniu, analizuojami ir interpretuojami laisvai pasirinkti tekstai ir minčių dėstymo būdai juose. Analizuojamos netiesioginės Biblijos tekstų prasmės. Skaitomi pilni Dekalogo tekstai kaip koncentruotos išminties šaltiniai, siekiant juos iššifruoti kaip pranešimus.</p>	<p>Lietuvių kalba - mokiniai skatinami apmąstyti savo kalbinę veiklą (skaitymą, rašymą, kalbėjimą, klausymą)</p> <p>Dailė - taiko pasiūlytas dailės technikas vaizdiniams išreikšti.</p> <p>Gyvenimo įgūdžiai – moralės normos pagal Šv.Raštą jungiant jas į bendrą gyvenimišką kontekstą, parodant, kaip jos galioja visuomenėje, kaip yra komunikuojamos.</p>
<p>34.2 – 35.2 Tikėjimo turinio pažinimo mokymosi turinys. Analizuojamas ir reflektuojamas karaimų tikėjimo santykis su judaizmu ir islamu (per ST tekstus, per asmeninę interpretaciją), susipažįstama su išskiliomis šių laikų karaimų asmenybėmis. Nagrinėjamos Dievo apraiškos formos pranašams, ypač daug dėmesio skiriant Mozei. Diskutuojama tikėjimo realizavimo klausimais per Dievo siunčiamus ženklus – palyginamas ankstesnis ir dabartinis patyrimas.</p>	<p>Lietuvių kalba - mokiniai skatinami apmąstyti savo kalbinę veiklą (skaitymą, rašymą, kalbėjimą, klausymą)</p> <p>Istorija – Lietuvos istorija įvairiais laikotarpiais..</p> <p>Gyvenimo įgūdžiai – galimi skirtingi Dievo supratimai, būtinybė suvokti supantį pasaulį, pamatyti suvokimo pasikeitimų.</p>
<p>34.3 – 35.3 Bendruomenės ir liturgijos mokymosi turinys. Apžvelgiama religinių progų visuma per visus ciklus, svarstoma ciklo įtaka asmeniniam gyvenimui. Tęsiama pažintis su paraliturginiu giedojimu. Diskutuojama apie asmeninės ir bendruomeninės maldos patirtis. Apmąstoma kenesa kaip šventovė, aptariamas reikalavimas vyrams ir moterims melstis atskirai, palyginamos maldos ir įprasto bendravimo visuomenėje patirtys.</p>	<p>Lietuvių kalba - mokiniai skatinami apmąstyti savo kalbinę veiklą (skaitymą, rašymą, kalbėjimą, klausymą)</p> <p>Muzika – religinės krikščioniškos giesmės.</p> <p>Gyvenimo įgūdžiai – vyrų ir moterų santykiai tradiciniu požiūriu ir dabartinės bendravimo normos, lyčių lygybės klausimai.</p>
<p>34.4 – 35.4 Moralės ir etikos mokymosi turinys. Ką norėčiau nuveikti bendruomenės labui? Ar (ir kokią) matau savo rolę bendruomenėje? Aptariami bendrystės keliai: ekumenizmas ir tarpreliginis dialogas, svarstoma, kaip šis dialogas galėtų padėti karaimų tikėjimui išlikti ir būti praktikuojamam, o taip pat apie globalizacijos bei skaitmeninio keliamus iššūkius,</p>	<p>Lietuvių kalba - mokiniai skatinami apmąstyti savo kalbinę veiklą (skaitymą, rašymą, kalbėjimą, klausymą)</p> <p>Pilietiškumo ugdymas – atsakomybė už save, už bendruomenę, tarpreliginio dialogo vardan stipresnės valstybės vystymą.</p>

akcentuojant jų pozityvų poveikį karaimų tikėjimui ir tikėjimui apskritai.	Gyvenimo įgūdžiai – tolerancijos ugdymas, savivoka globalizacijos akivaizdoje, gebėjimas išvelgti pozityvius reiškinius (skaitmeninio iššūkiai ir sprendimai), pagarba tradicijai naujomis priemonėmis.
--	--

3. Skaitmeninės mokymo priemonės, skirtos BP įgyvendinti.

Skaitmeninė medžiaga

Rekomenduojama mokymo procese naudotis šia dokumentine-video medžiaga:

Nr.	Pavadinimas	Trumpa anotacija	Nuoroda
1	<i>Karaimų godos; Lietuva ne Krymas, bet gimta šalelė</i>	Dokumentiniai filmai, kurti kartu su karaimų bendruomene. Juose pateikiamos svarbios bendruomenės istorijos detalės, pagrindiniai žinių ramsčiai, įtaigus vizualine prasme pasakojimas	https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/11079/dokumentinis-filmas-karaimu-godos https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/9764/dokumentinis-filmas-lietuva-ne-krymas-bet-gimta-salele
2	<i>Mūsų miesteliai - Trakai</i>	Keturių dalių ciklas apie Trakų istoriją su gilesniu diskursu apie svarbius Trakų ir karaimų bendruomenės gyvenimo etapus	https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000126180/musu-miesteliai-trakai-i-d-vytauto-didziojo-gimimo-vieta https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000127041/musu-miesteliai-trakai-ii-d https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000127768/musu-miesteliai-trakai-iii-d https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000128567/musu-miesteliai-trakai-iv-d
3	<i>Vilniečiai</i>	Laidoje pristatomi svarbūs karaimų bendruomenės žmonės, gyvenę Vilniuje	https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000126740/dokumentinis-filmas-vilnieciai-halina-kobeckaite
4	<i>Trakų karaimas Ilja Lopatto</i>	Tekstas su istorinėmis nuotraukomis	https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1204755/traku-karaimas-ilja-lopatto-lietuvoje-nezinomas-bet-tolimuosiuose-rytuose-ji-pazinojo-visi

		apie karimų bendruomenės istoriją, susijusią su Kinija. Gali būti skiriama papildomai veiklai ar diskusijai inicijuoti	
5	<i>Kelias į namus</i>	30 min. laida apie H.Kobeckaitę, kurios šeimos istorija atspindi karimų bendruomenės XX a. iššūkius. Apie bendruomenės praeitį, dabartį ir ateitį	https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/90106/kelias-i-namus
6	<i>Ryto suktinis su Zita Kelmickaite</i>	Laidos dalis apie karimus – nuo 11'11. Apie tautos savimonę ir šiandien funkcionuojančius jos dėmenis	https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/66066/ryto-suktinis-su-zita-kelmickaite
7	<i>Žemės ir laiko prakalbinimas</i>	Dokumentinė apybraiža apie trakietį Zigmą, joje atsiskleidžia ankstesnių laikų karimų gyvenimo ypatybės	Žemės ir laiko prakalbinimas 2019. ZIGMAS
8	<i>Kulinarinės kelionės</i>	Laida apie karimų virtuvę, o taip pat galimybė pamatyti S.Šapšalo muziejaus Trakuose ekspoziciją, kuri dabar uždaryta, nes atnaujinama. Dainų įrašai, pasakojimai apie papročius	https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/34881/kulinarines-keliones

9	<i>Svečiuose pas karaimus</i>	Laida apie karaimų istoriją, kulinarinius papročius	http://8diena.lt/2019/12/30/sveciuose-pas-karaimus/
10	<i>Vilniaus kenesa</i>	Video pasakojimas apie Vilniaus kenesą, pakomentuojant jos istoriją, architektūrą, bendrai apie karamų tikėjimą	Vilniaus kenesa
11	<i>Vilniaus kenesa</i>	Panoraminė Trakų kenesos nuotrauka	https://panoramas.lt/objects/cc4e8b72df61c03a2c8d
12	<i>Trakų kenesa</i>	Panoraminė Vilniaus kenesos nuotrauka	https://panoramas.lt/objects/bf92a4779ec0f9b877ab
13	<i>Karaimų istorijos ir kultūros kelias Vilniuje</i>	Virtualus maršrutas po karaimų istoriją Vilniuje su pasakojimais apie svarbiausius čia gyvenusius žmones, veikusias organizacijas ir bendruomenės istoriją.	http://www.karaim.eu/vilnius/index.html
14	<i>Karaimų kalba dainuojant</i>	Keturių tradicinių (aranžuotų) karaimų dainų įrašai – pilni ir karaoke režimu. Galima mokytis dainos žodžių ir pačios melodijos. Dainų tekstai pateikti ir raštu su vertimu į lietuvių ir anglų k.	http://www.karaim.eu/kalba/karaimu-kalba-dainuojant/
15	<i>Karaimai 1988-2018</i>	Virtuali paroda apie bendruomenės	http://www.karaim.eu/paroda-lietuvos-karaimu-atgimimui-30-1988-2018/

		gyvenimą per pastarąjį trisdešimtmetį	
16	<i>Simonas Firkovičius</i>	Pasakojimas raštu apie S.Firkovičių, vieną iškiliausių karaimų asmenybių XX a.	https://www.bernardinai.lt/2012-04-24-halina-kobeckaite-simonas-firkovicius-viena-is-iskiliausiu-xx-a-karaimu-kulturos-figuru/

4. Literatūros ir šaltinių sąrašas.

Karaimų tikybos dalykui rekomenduojama naudotis papildoma literatūra. Ji gali tikti mokytojui kaip žinių šaltinis, bet kartu tai gali būti ir medžiaga analizei ir/ar skaitymui mokiniams. Nurodyta literatūra gali būti tinkama skirtingiems koncentrams ir skirtingoms temoms, tad ji neskirstoma nei pagal klases, nei pagal pasiekimus. Į šį papildomos literatūros sąrašą įtrauktos įvairios pozicijos, įvairių laikų ir įvairių kalbų leidiniai. Siekiama, kad ši įvairovė atlieptų konkretaus mokytojo poreikiams.

1. Straipsniai karaimikos tema laikraštyje ‘Trakų žemė’ www.traku-zeme.lt :

- Bendrai apie karaimų tikėjimą ir kenesas 2019 10 31,
- karaimų istorija Vilniuje ir Vilniaus kenesa (1) 2019 11 22, (2) 2019 12 06, (3) 2019 12 13, (4) 2019 12 31,
- Trakų kenesa (1) 2020 01 24, (2) 2020 01 31, (3) 2020 02 07
- Panevėžio kenesa 2020 05 22
- apie Feliksą Maleckį 2019 07 26
- apie Ananjaszą Zajączkowskį (1) 2020 03 31, (2) 2020 04 10, (3) 2020 04 17
- apie Juzefą Lobanosą 2018 10 05

2. Aprašymai apie karaimų asmenybes, veiklą ir kultūros objektus Vilniuje – <http://www.karaim.eu/vilnius/index.html>

3. Informacija internete

www.karaim.eu
www.karaimi.org

Knygos ir straipsniai

1. Baliulis, Algirdas; Mikulionis, Stanislovas; Miškinis, Algimantas. 1991. Trakų miestas ir pilys. Vilnius.
2. CARAIMICA. 1994. Prace karaimoznawcze. Warszawa.

3. Csato, Eva Agnes. 2015. The present state of Karaim studies.- *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungariae*, 68 (2).
4. Firkavičiūtė, Karina. 2000. Liturgija ir muzika Lietuvos karaimų dievogarboje. *Acta orientalia Vilnensia I*. 2000. Vilniaus universitetas. P. 214–224. Santrauka:
http://www.oc.vu.lt/aov/santr_1.html#14
5. Firkavičiūtė, Karina. 2000. Panazijizmo koncepcija ir Lietuvos karaimų liturginis giedojimas. *Lietuvos muzikologija I*. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija. P. 55–61.
http://old.lmta.lt/web/pdf/lt_muzikologija/lt_muzikologija_2000.pdf
6. Firkavičiūtė, Karina. 2003. Muzyka liturgiczna Karaimów litewsko-polskich. „Muzyka” 3: 3–16.
7. Firkavičiūtė, Karina. 2004. Karaim minority in Lithuania: Recent Research about Ancient Music.- *Manifold Identities: Studies on Music and Minorities*. London: 262-271.
8. Firkavičiūtė, Karina. 2012. Muzyka w kulturze karaimskiej. – Machul-Telus, B.. [ed] *Karaimi*. Warszawa: 73–92.
9. Firkavičiūtė, Karina. 2016. Žycie w pieśni karaimskiej/Life in Karaim songs. Bitik & LMiTA.
10. Firkovičius, Romualdas. 1968. Karaimika Lietuvoje.- *Muziejai ir paminklai*. Gruodis: 25-26.
11. Firkovičius, Romualdas. 1986. Karaimų medžiaginės kultūros elementai Lietuvos miesteliuose. – *Miestelis*. Rumšiškės: 43-49.
12. Firkovičius, Simonas. 2015. Bir kiun' edi... Buvo tokia diena... Sud. Kobeckaitė Halina, Firkavičiūtė Karina. Vilnius.
13. Gudavičius E. 1999. Lietuvos istorija. Vilnius.
14. HADŽI SERAJA CHANAS ŠAPŠALAS PASIŠVENTĘS TAUTAI IR MOKSLUI. 2011. Sud. Kobeckaitė Halina, Poviliūnas Virginijus, Senulienė Irena and Zagreckaitė Alvyra. *Trakų Istorijos muziejus*.
15. Harviainen, Tapani. 1997. Three Hebrew Primers, the Pronunciation of Hebrew
16. among the Karaims in the Crimea, and Shewa. – Wardini, E. (ed.), *Built on Solid Rock. Studies in Honour of Professor Ebbe Egede Knudsen on the Occasion of his 65th Birthday, April 11th 1997*. The Institute for Comparative Research in Human Culture (= Serie B. Skrifter 98). Oslo: 102–114.
17. Harviainen, Tapani. 2013. Karaite Pronunciation Traditions: Modern. – Khan G. (ed.), *Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics*. 2. Leiden: 453–457.
18. Jankowski, Henryk. 2009. Translations of the Bible into Karaim. - *Religion Compass*, 3/4: 502– 523.
19. *Karaimai Lietuvoje*. 1997. Vilnius: Statistikos departamentas
20. *KARAIMI*. 2012. Sud. Beata Machul-Telus. Warszawa.
21. *KARAIMI WILEŃSCY W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM*. Protokoły z posiedzeń organizacji Karaimskich. 2015. Sud. Wróblewska Urszula. Białystok.
22. *KARAIMI NA LITWIE I W POLSCE*. 2003. Warszawa-Wilno.
23. *KARAJ AWAZY, 1931-1938*.
24. *KARAJ KIUN'LIARI. DZIEDZICTWO NARODU KARAIMSKIEGO WE WSPÓŁCZESNEJ EUROPIE*. 2004. Wrocław.
25. *KIPČIAKŲ TIURKŲ ORIENTAS LIETUVOJE. ISTORIJA IR TYRIMŲ PERSPEKTYVA*. 1994. Ed. by Bairašauskaitė Tamara and Kobeckaitė Halina. Vilnius.
26. Kobeckaitė, Halina. 1996. Lietuvos karaimų spauda. - *Žurnalisto žinynas*. Antroji knyga. Vilnius: 40-53.
27. Kobeckaitė, Halina. 1997. Lietuvos Karaimai. Vilnius.

28. Kobeckaitė, Halina. 2006. Lietuvos karaimų tautinio tapatumo išsaugojimas: dvasininkų vaidmuo. - Vilniaus kultūrinis gyvenimas. Dvasininkų vaidmuo 1900-1945. Vilnius: 67-79.
29. Kobeckaitė, Halina. 2008. Karaimų istorijos ir literatūros mylėtojų draugijos veikla Vilniuje 1932-1939 metais. - Vilniaus kultūrinis gyvenimas. Draugijų reikšmė 1900-1945. Vilnius: 77-85.
30. Kobeckaitė, Halina. 2011. Lietuvių-karaimų-rusų pasikalbėjimai. Vilnius.
31. Kobeckaitė, Halina. 2011. Rozmówki polsko-karaimsko-litewskie. Wrocław.
32. Kobeckaitė, Halina. 2014. Karaimotyra – neatskiriamas orientalistikos Vilniuje elementas. - Tautinės mažumos Lietuvoje. Virsmai ir atmintys. 2014. Sud. Stepukonis Aivaras. Vilnius:146-164.
33. Kobeckaitė, Halina. 2014. Vilnius‘ta Doğubilim: Geçmişe bakış ve günümüzdeki durum. In: Turcology and Linguistics. Eva Agnes Csato Festschrift. Ed.by Nurettin Demir, Birsnel Karakoc, Astrid Menz. Hacettepe universitesi yayinlari: 291-297.
34. Kobeckaitė, Halina. 2016. Karaimiškujų knygų leidyba: raida ir dabartis. – Knygotyra, 66:191- 212.
35. Kobeckaitė, Halina. 2019. Lietuvos karaimų šventovės - kenesos. Vilnius.
36. Kobeckaitė, Halina. 2021. Lithuanian karaims. Vilnius
37. Kocaoglu, Timur. (In collaboration with Mykolas Firkovičius (1924-2000)). 2006. Karay. The Trakai Dialect. Languages of the World/Materials.458. Ed. by Halina Kobeckaitė. Lincom Europa.
38. Kondratas Benjaminas. Kūrėjų pėdsakais. 2020. Dvidešimtoji knyga. Vilnius.
39. Kowalski, Tadeusz . 1929. Karaimische Texte im Dialekt von Troki. Kraków.
40. Kowalski, Tadeusz.1935-1936. Najpilniejsze zadania karaimoznawstwa.- Myśl Karaimska, 11:12-23.
41. KRAŠTAS IR ŽMONĖS. 1983. Vilnius:126-128.
42. Mardkowicz, Aleksander. 1935. Karaim, jego życie i zwyczaje w przysłowiaich ludowych. Łuck.
43. MYŚL KARAIMSKA, 1924-1948.
44. Nemeth, Michał. 2014. An Early NorthWestern Karaim Bible Translation from 1720.- Karaites Archives, 2: 109–141.
45. ONARMACH (1934-1939).
46. ORIENTAS LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTIJOS VISUOMENĖS TRADICIJOJE: TOTORIAI IR KARAIMAI. 2008. Sud. Bairašauskaitė Tamara, Kobeckaitė Halina and Miškinienė Galina. Vilnius.
47. PASIŽVALGYMAI PO VILNIŲ. MIESTO MIKRORAJONAI. 2015. Vilnius: 285-290.
48. Piirainen, Elizabeth. 2012. Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a Lexicon of Common Figurative Units. Peter Lang.
49. SERAYA SHAPSHAL‘S KARAIM COLLECTION. 2003. Sud. Žygintas Būčys. The Lithuanian National Museum.
50. Sulimowicz, Anna. 2013. Listy do Łucka. Aleksander Mardkowicz jako adresat korespondencji Ananiasza Zajączkowskiego. - Almanach Karaimski: 2,37-60.
51. Szapszał, Hadži Seraja.1932-1934. Adam Mickiewicz w gošcinie u karaimów. Myśl Karaimska,10: 1-10.
52. Szyszman, Abraham. 1932-1934. Osadnictwo Karaimskie i tatarskie na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego. – Myśl Karaimska,X: 29-36.
53. Szyszman, Simon.2000. Karaizmas. Doktrinos ir istorijos. Vilnius: Pradaí.
54. TIURKŲ ISTORIJA IR KULTŪRA LIETUVOJE=TURKS‘ HISTORY AND CULTURE IN LITHUANIA. 2014. Ed. by Bairašauskaitė Tamara and Miškinienė Galina. Vilnius.

55. URZESZENI ORIENTEM. Listy Ananiasza Zajączkowskiego do Tadeusza Kowalskiego 1925-1948. 2013. Sud. Tadeusz Majda. Warszawa.
56. Wróblewska, Urszula. 2015. Działalność Kulturalno-oświatowa Karaimów w drugiej Rzeczypospolitej. Białystok.
57. Zajączkowski, Ananiasz. 1926. Literatura karaimska. Szkic bibliograficzny.- Myśl karaimska, 3: 7-17.
58. Zajączkowski, Ananiasz. 1929. Wróżby z drgania części ciała.- Myśl Karaimska, 2:23-31; 1935-1936, 11: 24-39.
59. Zajączkowski, Ananiasz. 1937-1938. Najstarsza wiadomość o języku tureckich Karaimów w Polsce (w XVII w.).- Myśl Karaimska, 12: 90-99.
60. Zajączkowski, Ananiasz. 1961. Karaims in Poland. History. Language. Folklore. Science. Warszawa-La Hague- Paris.
61. Zajączkowska-Lopatto, Maria-Emilia and Kobeckaitė, Halina. 2019. Akademikas Ananiaszas
62. Zajączkowskis – karaimų bendruomenės pažiba. – Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy. T.19:413-426.
63. Zajončkovskis, Michal. 2001. Karaims in military service. Vilnius.
64. Дуван, Яков. 1890. Катихизис, основы караимского закона. С.-Петербург.
65. КАРАИМСКО-РУССКО-ПОЛЬСКИЙ СЛОВАРЬ. 1974. Москва.
66. КАРАИМСКАЯ ЖИЗНЬ (1911-1912)
67. КАРАИМСКОЕ СЛОВО (1913-1914)
68. КАРАЙ ЫЫРЛАРЫ. 1989. Sud. Firkovičius Mykolas. Vilnius.
69. Кобецкайте, Галина. 1990. Караимы: быть и остаться. - Вильнюс, 4:103-112.
70. Кобецкайте, Галина. 2008. Религия как составная часть национальной культуры и ее значение в жизни литовских и польских караимов. – Архив наследия. Москва:106-132.
71. Лавринович, Марк. 2012. Русско-караимский словарь, Вильнюс.
72. Лавриновичюс, Маркас. 2011. Avaldan Kieliasigia. Из далекого прошлого в будущее. Тракай.
73. Мусаев, Кенесбай. 1964. Грамматика караимского языка. Фонетика и морфология. Москва.
74. Полканов, Юрий. 1995. Кърым къарайларын аталар созы. Бахчисарай.
75. Полканов, Юрий. 1994. Обряды и обычаи крымских караимов-тюрков. Бахчисарай.
76. Прик, Ольга. 1976. Очерк грамматики караимского языка (Крымский диалект). Махачкала.
77. Радлов, Вильгельм. 1896. Образцы народной литературы северных тюркских племен. Наречия Крыма. Петербург. Часть VII.
78. Радлов, Вильгельм. 1911. Опыт словаря тюркских наречий. Петербург. Т.IV.

5. Užduočių ar mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai.

5.1. III -IV gimnazijos klasės

A. Šventojo Rašto (ST) pažinimas

Užduoties pavyzdys (-džiai)	Vertinimas	Ugdomos kompetencijos
<p>Išsirinkti kurią nors vieną moralinę savybę, aprašytą DDĮ. Jos pagrindu, naudojant tekstines ir vizualias priemones, sukurti pasirinkto produkto ar renginio reklaminį skelbimą (prieš tai atlikti esamų reklamų su šia savybe analizę).</p> <p>Kitos galimos užduotys – sukurti Tweeter žinutes pagal DDĮ minimas moralines savybes.</p>	<p>Vertinimo pavyzdys –</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) panaudotos tekstinės ir vizualios priemonės kalba apie išorinius pasirinkto objekto bruožus 2) panaudotos tekstinės ir vizualios priemonės kalba apie vieną moralinę savybę, o atlikta reklamų analizė – apie kitą, 3)formuluotė atitinka reklamos kalbą, aiški jos moralinė nuostata, vizualinės priemonės sustiprina teksto žinią, 4) pateikia kelių reklamų formuluotes ar kelis šūkius, atitinkančius reklamos kalbą, su aiškiai iškomunikuotomis moralinėmis nuostatomis, išplėtota esamų reklamos šūkių analizė pagrindžia formuluočių pasirinkimą 	<p>Pažinimo, kūrybinė, kultūrinė, komunikacijos, skaitmeninė.</p>
<p>Pasiekimų lygiai, nurodantys vertinimą</p> <p>A3.1. Įvardina Dešimties Dievo įsakymų turinį. Pacituoja vieną reklamos šūkį.</p> <p>A3.2. Įvardina Dešimties Dievo įsakymų turinį ir kelia klausimus apie jų komunikacines intencijas, randa kelis modernios visuomenės pranešimus apie moralę (pvz. iš reklamos ir iš matyto filmo).</p> <p>A3.3. Analizuoja Dešimt Dievo įsakymų kaip pranešimus, randa ir lygina juos su modernios visuomenės įvairiose terpėse transliuojamais pranešimais apie moralę.</p> <p>A3.4. Analizuoja Dešimt Dievo įsakymų kaip pranešimus, randa gausių modernios visuomenės transliuojamų pranešimų apie moralę įvairiose terpėse, juos išsamiai, argumentuotai ir kryptingai palygina.</p>		

B. Tikėjimo turinio pažinimas

Užduoties pavyzdys (-džiai)	Vertinimas	Ugdomos kompetencijos
<p>Pažiūrėti filmą apie Senąjį Testamentą (pvz.: ‘Senasis Testamentas’, rež. Gianfranco Parolini, 1962). Pasiklausyti dr.Giedriaus Saulyčio paskaitų apie Senojo Testamento pranašystes Naujajame (https://biciuliams.lt/senojo-testamento-pranasystes-naujajame-jonos-knyga/). Aptarti matytą medžiagą diskutuojant apie pranašystes.</p>	<p>Vertinimo pavyzdys –</p> <ol style="list-style-type: none"> 1)Atpasakoja matytus video siužetus 2)Mokytojo tikslingai nukreiptas mėgina interpretuoti matytus video siužetus 3)konstatuoja matytus video siužetų faktus apie pranašystes, kelia klausimus, argumentuotai diskutuoja 4)konstatuoja matytus video siužetų faktus apie pranašystes, lygina medžiagą, kelia diskusinius klausimus, inicijuoja diskusiją, reflektuoja savo analogiškų reiškinių patirtį 	<p>Pažinimo, emocinė, kultūrinė, skaitmeninė.</p>
<p>Pasiekimų lygiai, nurodantys vertinimą</p>		

B2.1. Pamini Možę, pamini faktą, kad pamaldose ir namie tikintieji gieda.
B2.2. Išvardina kelis ST pranašus, pamini Možę ir jį apibūdina. Pamini, kad pamaldose daug giedama.
B2.3. Apibūdina Dievo apraiškos formas pranašams (ypač Mozei); interpretuoja garso ir muzikos vietą tikėjime.
B2.4. Išsamiai ir su pavyzdžiais apibūdina Dievo apraiškos formas pranašams, Mozei, geba apibūdinti garso ir muzikos vietą tikėjime, palyginant įvairius tikėjimus

C. Bendruomenė ir liturgija

Užduoties pavyzdys (-džiai)	Vertinimas	Ugdomos kompetencijos
Kelios grupės klasėje pasiūlo po galimybę, kaip ir kokias skaitmenines priemones galima būtų panaudoti kenesoje. Išsivaizduojama tikslinė tokių galimybių auditorija - tradicinės karaimų bendruomenės jaunoji karta. Esmė – išlaikyti kiek įmanoma daugiau tradicinių reikalavimų ir nuostatų.	Vertinimo pavyzdys – 1) Pamini tradicinius bendruomenės ir kenesos funkcionavimo būdus 2) pamini kelis pastebėjimus apie skaitmenines priemones šiuolaikinėje visuomenėje 3) pristato galimybių planą skaitmeninėms priemonėms įvesti ir pagrindžia poreikius jį įgyvendinti 4) išsamiai pristato galimybių planą ar kelis skaitmeninėms priemonėms įvesti, su pavyzdžiais, surinktais liudijimais pagrindžia poreikius tokį planą (planus) įgyvendinti.	Pažinimo, emocinė, socialinė, kultūrinė, kūrybinė, komunikacinė, skaitmeninė
Pasiekimų lygiai, nurodantys vertinimą		
C3.1. Pamini faktą, kad vyrai ir moterys kenesoje meldžiasi atskirai.		
C3.2. Pamini reikalavimą vyrams ir moterims kenesoje melstis atskirai, pamini tradicinę nuostatą, kad kenesoje vyksta tik pamaldos ir jungtųjų ceremonijos.		
C3.3. Paaškina reikalavimą pamaldose vyrams ir moterims melstis atskirai, pasidalina refleksijomis apie kenesos šventumą ir potencialią galimybę joje rengti ne religinius renginius bei apie skaitmeninių priemonių panaudojimą kenesoje.		
C3.4. Argumentuotai paaškina reikalavimą pamaldose vyrams ir moterims melstis atskirai, pateikia pavyzdžių ir savo išsamių paaškinimų apie potencialią galimybę kenesoje rengti ne religinius renginius bei apie skaitmeninių priemonių panaudojimą kenesoje.		

D. Moralė/etika - žmogus ir pasaulis

Užduoties pavyzdys (-džiai)	Vertinimas	Ugdomos kompetencijos
Sudaryti lentelę su įvairių tikybų, tarp jų – ir karaimų tikybos nuostatomis mažiausiai penkiais klausimais ir rasti panašumų ar potencialių galimybių sutarti dėl panašumų. Argumentuoti (raštu ar žodžiu) tokių panašumų naudą karaimų tikėjimui,	Vertinimo pavyzdys – 1) Sudaro lentelę su dviem tikybų nuostatomis trimis klausimais 2) sudaro lentelę su įvairių tikybų nuostatomis trimis klausimais, paskatintas apibūdina panašumus 3) sudaro lentelę su įvairių tikybų nuostatomis penkiais klausimais,	Pažinimo, kultūrinė, komunikacijos

	<p>apibūdina tų nuostatų panašumus ir jų privalumus</p> <p>4) sudaro lentelę su įvairių tikybų nuostatomis šešiais, septyniais ar daugiau klausimų, apibūdina tų nuostatų panašumus ir jų privalumus, išsamiai išdiskutuoja jų galimą naudą karaimų tikėjimo atgaivinimui.</p>	
<p>Pasiekimų lygiai, nurodantys vertinimą</p> <p>D2.1. Įvardina, kas yra ekumenizmas.</p> <p>D2.2. Paskatinus apibūdina ekumenizmą ir tarpreliginį dialogą, pamini vieną teigiamą šios krypties bruožą</p> <p>D2.3. Analizuoja ekumenizmą ir tarpreliginį dialogą, svarsto, kaip šis dialogas gali padėti išlaikyti karaimų tikėjimą.</p> <p>D2.4. Išsamiai, su pavyzdžiais analizuoja ekumenizmą ir tarpreliginį dialogą, pateikia konkrečių pavyzdžių, kaip šis dialogas gal padėti išlaikyti karaimų tikėjimą</p>		

